

LBRIS

We know
books

Editura Vreamea este acreditată CNCS, categoria B,
domeniul *Istorie și Studii culturale*

PLANETA
BUCUREȘTI



Colecția *Planeta București* este inițiată și coordonată de
SILVIA COLFESCU

Coperta: Silvia Colfescu
Redactor: Odilia Roșianu
Corector: Alexandra Ciuciulin
Tehnoredactor: Aurelian Ardeleanu

Imagine copertă: Intrarea în Casa Pillat (foto: Irina Dimiu)

Copyright © Irina Dimiu, 2026
Copyright © Editura Vreamea pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DIMIU, IRINA

Marchizele, bijuterii ale caselor bucureștene /

Irina Dimiu. - București : Vreamea, 2026

Conține bibliografie

ISBN 978-606-081-348-4

IRINA DIMIU

Marchizele,

bijuterii ale caselor
bucureștene



EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2026

CUPRINS

I. INTRODUCERE.....	5
1.1. De ce o lucrare despre marchize?	5
1.2. Nu există o monografie dedicată marchizelor.....	6
1.3. Ce sunt marchizele.....	7
1.4. Dificultățile întâmpinate.....	8
1.5. Metode folosite	10
1.6. Ce mi-am propus.....	10
1.7. Termeni folosiți.....	10
II. FIER ȘI STICLĂ.....	12
2.1. Revoluția în siderurgie.....	12
2.2. Revoluția în producția sticlei	15
2.3. Sticla și metalul în arhitectură	17
2.4. Avantajele fierului	22
III. DESPRE MARCHIZE	24
3.1. Despre alcătuirea marchizelor	29
3.2. Metalul, specific spațiilor de trecere	34
3.3. Despre parasolare și copertine, precursoarele marchizelor.....	36
3.4. Despre copertine, primele marchize.....	44
3.5. Rolul arhitecților cu studii în Franța	48
IV. TIPURI DE MARCHIZE	77
4.1. Numărul marchizelor	77
4.1.2. Case cu o singură marchiză.....	78
4.1.3 Case cu două marchize	84
4.1.4. Marchize față-n față.....	95
4.1.5. Marchize spate-n spate.....	98
4.1.6. Trei marchize.....	102

4.2. Amplasare.....	104
4.2.1. Amplasare pe fațada stradală	104
4.2.2. Amplasare pe fațada laterală	106
4.2.3. Amplasare pe colțul tăiat	108
4.2.4. Amplasare în interiorul unui unghi	110
4.2.5. Pe fațada din spate, invizibilă din stradă	110
4.3. După forma în plan a plăcii de sticlă montate în structura de metal	113
4.3.1. Marchizele într-o apă	113
4.3.2. Marchizele în două ape	120
4.3.3. Marchizele în trei ape	123
4.3.4. Marchize în cinci ape	126
4.4. După unghiul dintre marchiză și fațadă.....	129
4.4.1. Marchizele baldachin	129
4.5. După volum	134
4.5.1. Marchizele semiconice.....	134
4.5.2. Marchizele semicilindrice.....	142
4.5.3. Marchizele semicalotă.....	147
4.6. Marchizele speciale	150
4.7. Marchizele windfang.....	181
4.8. Marchizele compuse	188
4.9. Arhitectura vernaculară	203
4.10. Alte criterii de catalogare a marchizelor	209
4.10.1. Locuință privată sau instituție publică.....	209
4.10.2. Biserici cu marchiză	218
4.10.3. În lumea celor vii sau a celor decedați	222
 V. DESPRE FIRMELE DE FERONERIE.....	 226
 VI. CONCLUZII	 231
 VII. BIBLIOGRAFIE.....	 237
Lucrări generale și speciale.....	237
Documente oficiale	238
Articole/Surse internet.....	238
Planurile UAIUM	238
 VIII. ANEXĂ.....	 241

II. FIER ȘI STICLĂ

Indiferent că ne referim la copertine sau la marchize, în ambele accepțiuni ale cuvântului, avem de-a face cu elemente de arhitectură alcătuite din metal și sticlă. Metal etern și sticlă fragilă, ce combinație interesantă! Și atât de europeană, întrucât a înlocuit lemnul în construcții, de la vestul la estul continentului nostru. Lemnul fusese predominant și în construcțiile din zona noastră. Era ieftin, deoarece se găsea din abundență, însă se dovedise de nenumărate ori a fi ușor de mistuit prin foc.

Același foc, distrugător pentru lemn, este generator de viață, atât pentru metal, cât și pentru sticlă. Oricât de diferite ar fi cele două materiale, ele au un numitor comun: există grație focului. Focul le dă viață, le dă formă, le modelează. Metalul singur poate fi utilizat pentru realizarea de construcții de sine stătătoare – grandioase, ca turnul Eiffel, sau minore, precum chioșcurile din parcuri –, dar sticla, nesuștinută de un schelet dur, nu. De aceea, oricât de diferite ar fi, oricât de străvechi ar fi aceste materiale, abia după secole au putut fi folosite la scară largă, odată cu revoluția industrială, demarată în secolul al XVIII-lea. S-a reușit, pe de o parte, turnarea de foi mari de sticlă și pe de alta, prelucrarea unor bucăți mari de metal, dându-le forma dorită. Crystal Palace, Grand și Petit Palais sunt doar câteva lucrări magnifice rezultate din îmbinarea acestor două materiale cunoscute sub denumirea de stilul inginerilor.

2.1. Revoluția în siderurgie

Descoperirea și prelucrarea metalelor au schimbat cursul omenirii în asemenea măsură încât o etapă din preistorie a fost

denumită epoca metalelor – cuprului, bronzului și fierului. Cu precădere acesta din urmă a marcat dezvoltarea tehnicilor de producție și viața cotidiană, ateliere de fierărie existând încă din mileniul IV î.Hr. în Sumer și după anul 1200 î.Hr. în Europa. Răspândirea tehnologiei fierului, precum și existența a numeroase surse de minereu de fier au făcut ca acest metal să fie mult mai ieftin decât bronzul, fiind astfel adoptat pe o scară largă. El s-a produs neîncetat de-a lungul și de-a latul globului, dar în arhitectură a fost utilizat doar pentru elemente mici, de genul balamale, broaște și chei, lanțuri ale podurilor mobile (*pont levis*). Abia după anul 1200 fierul începe să fie mai vizibil în arhitectură, sub forma unor tiranți sau a gratiilor și balustradelor de fier forjat din zona maură.

Era însă nevoie de un salt cantitativ și calitativ pentru a permite o utilizare mai consistentă a fierului în construcții. Producerea fierului din minereu a rămas secole de-a rândul doar un meșteșug rural, care permitea obținerea fierului din minereu prin metoda *reducerii directe*, tehnică dezvoltată prin anul 1400, în Europa Centrală. Abia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, prin introducerea *reducerii indirecte*, producerea fierului a trecut de la meșteșug la scară industrială. Se cuvine să amintim că Banatul, ca parte a Imperiului Austriac, a participat la această revoluție. Fabrica de la Reșița a fost înființată în 1771, deci siderurgia are în România o vechime de peste 250 ani¹. Liviu Gligor scrie că industria siderurgică s-a propagat pe teritoriul actualei României dinspre vest, și anume din Banat. O știm din prospecțiunile lui Francesco Grisellini de la sfârșitul secolului al XVIII-lea².

Metoda reducerii, practică încă din cele mai vechi timpuri, consta din încingerea oxidului (minereului) de fier pe foc de lemn sau de cărbuni, astfel încât carbonul se combina cu oxidul din minereu, eliberând fierul, care era ulterior prelucrat pentru a reduce cantitatea de carbon și de alte impurități. Prelucrarea se desfășura într-o vatră joasă.

¹ Liviu Gligor, *Fierul în arhitectura românească*, București, Editura Universitară „Ion Mincu”, 2004, p. 8

² Apud Gligor, *op. cit.*, p. 8

Procedeul *reducerii indirecte* presupunea un cuptor, în care, într-o primă fază, se obținea un produs metalic lichid, fontă, sub forma unor calupuri, denumite *pig iron*. Într-o a doua etapă, fonta era retopită și amestecată continuu de un muncitor, pentru a se elimina impuritățile. Această fierbere se încheia când nu mai exista carbon care să barboteze. Masa de fier era ulterior prelucrată mecanic, apoi forjată și, în final, laminată sub formă de bare. Henry Cort a conceput în 1784 o metodă de producere pe scară largă a fierului forjat din fontă lichidă. Procedeul se numește *pudlaj*, iar produsul obținut, *fier pudlat*. Acesta a fost folosit în mod extensiv în construcții, datorită calităților sale fizico-chimice, în mod special maleabilitatea în prelucrare și rezistența la coroziune. Rezistența sa la întindere a făcut să fie folosit la realizarea de lanțuri și de bare pentru podurile suspendate. Pe noi ne interesează însă maleabilitatea sa, materializată printr-o expresivitate plastică practic infinită.

Pe lângă perfecționarea tehnologiei și ieftinirea produsului, la răspândirea metalului în arhitectură a mai contribuit și un factor social: în 1845, tâmplarii parizieni intră într-o grevă care durează mai multe luni. Lipsiți de produsele de lemn necesare, antreprenorii recurg la metal, pentru a-și termina clădirile în șantier, contribuind astfel la răspândirea unui material folosit până atunci doar sporadic¹. La noi, recurgerea la metal a fost favorizată de marele incendiu din 1847, care aproape a distrus Bucureștiul.

Chiar dacă această prezentare a procedeelor industriale este, poate, aridă, o consider necesară, întrucât „orice material dobândește, în raport cu evoluția domeniului său de utilizare, destinații tot mai specifice. Interesant este însă că, pe măsura utilizării sale, un anumit material relevă noi și noi calități și devine mai cunoscut pentru utilizator, acesta din urmă pătrunzând, prin firea lucrurilor, mai întâi intuitiv și mai apoi sistematic în

¹ https://www.marcmaison.fr/architectural-antiques-resources/metallic_architecture, site consultat pe 15 februarie 2025

intimitatea materiei. În consecință, evoluția domeniului de utilizare este condiționată de cunoașterea tot mai profundă a materialului respectiv. Cu fierul s-a petrecut același lucru în decursul istoriei sale.”¹

Afirmația lui Liviu Gligor se referă la fier și la utilizarea lui în arhitectură, în secolul al XIX-lea, dar ea este perfect valabilă și în cazul sticlei.

2.2. Revoluția în producția sticlei

Sticla, material fragil și transparent, creat ca prin magie, cu ajutorul focului, din nisip și alte materiale solide și opace, a apărut relativ târziu, abia prin mileniul III î.Hr. în Mesopotamia, Siria și Egipt. Cum tehnologia producerii sticlei nu este nici simplă, nici ieftină, multă vreme au fost create obiecte mici, recipiente pentru substanțe sau obiecte prețioase sau chiar mărgele montate în bijuterii². Sticla produsă inițial era opacă și avea culoarea verde sau albastră. Tehnica producerii sticlei ajunge la Roma, unde se construiesc cuptoare care permit atingerea unor temperaturi ridicate – este nevoie de cel puțin 1.200-1.300 °C – pentru se obține sticla translucidă și apoi, în secolul I î.Hr., cea transparentă. Oricât de scumpe ar fi fost, în secolul I d.Hr. au fost montate plăci de sticlă la ferestre, în Aix-en-Provence, la Herculaneum și Pompei³. Acestea erau netede pe o parte și rugoase pe cealaltă, cu dimensiuni fie de 20 cm x 30 cm, fie de 80 cm x 80 cm. Tehnologia progresează, astfel încât, începând din secolul II d.Hr., sticla a devenit netedă pe ambele laturi. Abia în secolul al XI-lea încep să se producă pe scară mai largă plăci de sticlă plană, urmându-se procedeul cilindrului deschis sau pe cel al ochiurilor de sticlă. Tehnica numită a cilindrului deschise a fost inventată de meșterii francezi, apoi au preluat-o englezii. Se sufla un fel de sticlă (în

¹ Liviu Gligor, *op. cit.*, p. 6

² https://de.wikipedia.org/wiki/Geschichte_des_Glases, site accesat pe 3 mai 2025

³ <https://infovitrail.com/contenu.php/fr/d/---histoire-du-verre/211de779-703d-4d50-a392-746d9063d85b> site accesat pe 3 mai 2025

sensul de recipient pentru lichide), i se tăiau gâtul și fundul, iar apoi era tăiat în lungime și cilindrul rezultat. Jumătățile erau ulterior puse iar în cuptor și presate, pentru a deveni plate¹.

Cealaltă tehnică datează din Germania secolului al XIII-lea și producea geamuri rotunde, numite ochi de bou², folosite de la început pentru ochiurile de fereastră. Erau verzui, cu un diametru de 7-15 cm, cu o îngroșare în zona centrală (buricul), provenită de la locul pe unde fusese suflată sticla.

Sticla, rămânând în continuare o marfă scumpă, era supusă unei impozitări drastice în mai toate țările europene. Cum ochiurile de sticlă erau considerate de o calitate inferioară, fiind ceva mai opace, în Anglia, unde exista un impozit pe ferestre, acelea prevăzute cu ochiuri de sticlă erau scutite de impozitare. În Scoția, Țările de Jos și ulterior în Franța și Italia, taxa se stabilea în funcție de numărul și de dimensiunea ferestrelor de pe fațada imobilului. Acest fapt i-a determinat pe unii proprietari să-și zidească o parte din ferestrele caselor, pentru a evita plata taxelor excesive. Putem deduce, deci, că ferestrele caselor reflectau statutul social al proprietarilor.

În Țările Române, evoluțiile din domeniul sticlăriei au ajuns cu întârziere. Au pătruns întâi în Transilvania, pe filieră germană, datorită sașilor. Știm că, aici, folosirea geamurilor la ferestre se generalizase în mediul urban în secolul al XVI-lea. Dacă primele ateliere de sticlărie există în Transilvania încă din secolul al XV-lea, iar în Muntenia cea mai veche fabrică de sticlă apare în 1621, la Târgoviște, putem deduce că alte ateliere de sticlărie s-au ivit la scurtă vreme în Țările Române. Doar existau din plin cele două condiții esențiale – cursuri de apă cu albiile având nisipuri cu silicate și codri întinși, care ar fi putut alimenta cuptoare cu temperaturi de peste 1.200 °C.

¹ Procedul mi-a fost explicat de Victor Săraru, creator de vitralii, opere de artă de sticlă și metal, dar și plastician specializat în restaurarea pieselor de sticlă și metal.

² Butzenscheiben (în lb. germ.) permite un joc intraductibil de cuvinte, adică geamul spiridușului sau geam cu buric (trad. aut.)

A fost nevoie de o invenție tehnologică, de un prim val de industrializare în producția de sticlă, care a permis obținerea de foi mari de sticlă, din ce în ce mai ieftine. Inovația a avut loc încă din 1688, la Saint-Gobain, în Franța, și consta din trecerea pastei fierbinți de sticlă printre valțuri, obținându-se foi mari de sticlă, cu o grosime egală. Acest procedeu – similar laminării metalului – a revoluționat producția de sticlă și a detronat dominația venețiană în domeniu.

Prima consecință a producerii de plăci de sticlă cu dimensiuni de 100 cm x 150 cm a fost realizarea de oglinzi mari, întâi în proaspăt înființata *Compagnie des Grandes Glaces* (1692) de la Saint-Gobain, apoi pretutindeni în lume. Au urmat, evident, geamurile mai mari pentru clădiri, vitrinele pentru magazine, iar în Principatele Române, geamlăcurile. Iată cum o invenție occidentală a permis adoptarea unui stil de construcție de inspirație orientală!

Pe plan european, cele două tehnologii, de producere a fierului și, respectiv, a sticlei, au fost îmbinate, inițial, tot pentru mediul industrial, pentru a dota halele unde se lucra cu temperaturi foarte mari cu ferestre rezistente la foc, cu structură de metal în loc de lemn.

2.3. Sticla și metalul în arhitectură

Cum, în Europa, principalele țări producătoare de fier și fontă erau, în secolul al XIX-lea, Anglia, Franța și Germania, nu este de mirare că tot aici fierul și sticla au fost folosite pentru prima dată în arhitectură.

În arhitectura elitelor, era nevoie de ferestre mari, care să permită luminii să pătrundă, la serele sau oranjeriile palatelor. Primele au apărut la Versailles (1684-1686) și la Kew (1761), dar abia în 1789 s-a construit, la Stuttgart-Hohenheim, prima seră din fier forjat și sticlă. Adică la mai bine de un secol distanță după punerea la punct a procedurii, fapt ce poate părea irelevant pentru un gen de clădire cu care nu ne întâlnim frecvent. Dacă ne gândim că metalul permitea turnarea de sprossuri mult mai fine decât cele de lemn, sporind, deci, suprafața vitrată; că metalul

era mult mai puțin supus variațiilor de temperatură și umiditate decât lemnul; că metalul fiind maleabil, putea fi turnat, la fel ca geamul însoțitor, în forme curbe, vom înțelege importanța realizării serelor/oranjeriilor pe structură metalică.

În aceeași epocă, adică în 1770, Parisul a văzut apariția pasajelor comerciale, în Foire Saint-Germain, altă inovație remarcabilă, cea a iluminatului zenital. Ideea a fost preluată și în țările învecinate, unde s-au amenajat pasaje, devenite celebre, la Milano, Napoli, Bruxelles, Hamburg etc. Și, după un secol, și la București.

Dezvoltarea siderurgiei a dat avânt ingineriei creatoare de motoare cu aburi, de locomotive, de căi ferate. Care, la rândul lor, au facilitat transportul materiilor prime pentru industria metalurgică – precum și a ideilor novatoare – și, pe de altă parte, au necesitat fier pudlat și sticlă pentru construirea garilor.

Fierul și sticla au fost exploatate în moduri care au marcat copleșitor arhitectura, prin așa-numitul stil industrial (sau al inginerilor), care a revoluționat istoria arhitecturii prin edificii precum Crystal Palace (Londra, arh. Joseph Paxton, 1851-1854), le Grand Palais (Paris, 1900, arh. Henri Deglane, Albert Louvet, Albert Thomas și Charles Girault). Sticla și fierul au fost din plin folosite pentru a acoperi peroanele garilor europene (gare de Lyon, Paris 1900, arh. Marius Toudoire; gare d'Orsay, Paris, 1900, arh. Victor Laloux; gara centrală din Leipzig – cea mai mare gară terminus din Europa, 1913, arh. Max Hans Kühne) și a înnobila partea superioară a unor edificii maiestuoase, prin cupole de sticlă pe un schelet metalic (hala de grâu, Paris, 1811, arh. François-Joseph Bélanger și ing. François Brunet – inițial acoperită cu foi de cupru, abia în 1838 metalul a fost înlocuit cu sticlă). Nu pot fi omise construcțiile civile alcătuite eminentemente din metal, precum Turnul Eiffel (Paris, 1889, proiectat de Maurice Koechlin și Émile Nouguiet, doi angajați ai celebrului inginer Gustave Eiffel) sau podul Maria Pia (Porto, 1878, Gustave Eiffel).

Tot pe schelet metalic acoperit cu sticlă au fost construite **halele** piețelor din Paris și din alte mari orașe ale lumii, ori serele unor grădini botanice celebre sau ale unor palate princiare. Aceeași formulă a fost adaptată pentru galeriile comerciale din Milano, Napoli, Bruxelles, Leipzig etc.

Toate aceste noutăți au ajuns, mai repede sau mai târziu, și în Principatele Române. Cronologic, primele au fost **galeriile comerciale**. Apărute în Occident în prima jumătate a secolului al XIX-lea, la noi au fost preluate după câteva decenii. Liviu Gligor explică această întârziere prin faptul că pasajele comerciale reprezintă un program deosebit de complex al arhitecturii de secol XIX, întrucât nu este vorba despre un singur obiect de arhitectură și de o singură funcțiune, ci de un întreg ansamblu și de un amalgam de funcțiuni. Aceasta impunea îndeplinirea simultană a unui summum de cerințe: arhitecturale, urbanistice, economice și culturale, și presupunea un act de voință al colectivității reprezentate de investitori și utilizatori¹. Primul și, se pare, cel mai lung a fost Pasajul Român (1859), situat pe unde se află astăzi magazinul Muzica. S-a renunțat, însă, la acoperirea vitrată după un mare incendiu din anul 1895. A urmat Pasajul Englez, foarte înalt – avea 14 m până la luminator –, care semăna cu un acoperiș în patru ape, cu rupere de pantă. Liviu Gligor susține că nu era vorba despre o stradă acoperită, ci de o curte interioară. În 1891 a fost inaugurat pasajul Macca-Villacrosse, special prin traseul în formă de Y și prin faptul că vitrajul nu era anunțat de la exterior. Spre deosebire de celelalte pasaje comerciale, acesta nu era acoperit cu sticlă mată, ci cu una colorată în galben, ceea ce-i dădea o notă aparte. Probabil cel mai spectaculos pasaj comercial din țara noastră este Vulturul Negru (1907-1908) din Oradea. Este vorba despre un pasaj vitrat care leagă cele două aripi ale palatului Vulturul Negru în stil Secession, al arhitecților Marcell Komor și Dezső Jakab.

Dacă astăzi nu mai avem **gări** unde zona peroanelor să fie complet acoperită de sticlă montată în structură metalică, nu înseamnă că ele nu au existat. Gara Filaret construită în București în 1869, după una dintre cele mai evoluat tehnologii ale epocii – cea britanică –, a fost urmată la scurt timp de gara Târgoviștei, 1872, actuala Gară de Nord, proiectată de arhitecți germani. Astăzi, peroanele sunt parțial protejate de niște copertine din

¹ Liviu Gligor, *op. cit.*, p.171